

23. september 2026

EIK suurkoja lahend nr 55299/20 ja 31515/22 – erapooletu kohus

Kuijt vs. Madalmaad

Artikkel 6

Asjaolud

2016. aasta detsembris tunnistas apellatsioonikohus kaebaja süüdi omavalitsuse volikogu istungi läbiviimise häirimisele kaasaaitamises ning pädeva ametniku korralduse täitmata jätmises, mille kohaselt pidi ta volikogu istungisaalist viivitamata lahkuma. Talle mõisteti karistuseks kahe nädala pikkune vangistus.

Kaebaja esitas ülemkohtule kassatsioonkaebuse.

Kohtukorralduse seaduse § 75 lõike 3 kohaselt vaatab ülemkohus kassatsioonkaebusi läbi ja lahendab neid kolme- või viieliikmelise ülemkohtu kohtuniku koja koosseisus. Teised koja liikmed, kes võivad aruteludel osaleda, kuid kes kassatsioonkaebuse üle otsustamisel hääletada ei saa, on tuntud nimetuse „*reservisten*” (reservistid) all. Ülemkohtu poolt 2017. aastal vastu võetud protokollis „Osalemine läbivaatamisel ja aruteludel” kohaselt oli sellise osalemisõiguse eesmärk tagada õiguse ühetaoline tõlgendamine ja kohaldamine ning ülemkohtu kohtupraktika järjepidevus. Protokollis muudeti alates 1. septembrist 2019, kui sinna lisati joonealune märkus (pärast väljendit „ülemkohtu liige” punktis 2.1.1), milles viidati kaebaja kohtuasjas tehtud taandamiskolleegiumi otsusele ning täpsustati, et taandamist võib taotleda mitte üksnes kohtukoosseisu liikmete, vaid ka reservistide suhtes.

2018. aasta septembris taotles kaebaja taandamist nii tema asja lahendama määratud kolmelt kohtunikult kui ka kõigilt teistelt ülemkohtu kriminaalkolleegiumi kohtunikelt. Ta tugines kriminaalmenetluse seadustiku artiklile 512, mis võimaldab kriminaalmenetluse pooltel taotleda „asja läbivaatava mis tahes kohtuniku” taandamist asjaolude või faktide tõttu, mis võib seada kahtluse alla kohtuniku erapooletuse. 2019. aasta detsembris jättis „taandamiskolleegium” kaebaja taotluse põhjendamatusse tõttu rahuldamata. 2020. aasta jaanuaris jättis ülemkohus kaebaja kassatsioonkaebuse rahuldamata.

EIK-sse pöördudes tugines kaebaja artikli 6 lõikele 1 ja leidis, et arvestades reservistide võimalikku osalemist tema asja läbivaatamisel, ei olnud tema kassatsioonkaebust arutanud ega lahendanud seaduse alusel moodustatud sõltumatu ja erapooletu kohus.

26. augustil 2025 loobus EIK kohtukoda asja menetlemisest suurkoja kasuks.

EIK suurkoja seisukohad

Artikkel 35 lõige 1

(1) Taandamismenetluse ulatus

Oma otsuses oli taandamiskolleegium selgitanud kriminaalmenetluse seadustiku artikli 512 alusel kasutatava õiguskaitsevahendi ulatust ja piire, lähtudes väidetest, mille kaebaja oli oma

¹ Lühiülevaates kajastatud lahendite valiku aluseks on EIK enda otsingumootoris avaldatud Legal Summary'd ja Eestiga seotud lahendid.

taandamisavalduses esitanud. EIK ülesanne ei ole seda tõlgendust kahtluse alla seada, vaid hinnata selle mõju konventsiooni artikli 35 lõike 1 kohaldamisele käesolevas asjas.

Kohus pidas esmalt oluliseks hinnata, millises ulatuses olid nii peaprokurör kui ka taandamiskolleegium kaebaja taandamisavaldust käsitlenud. Kaebaja oli tõstatanud kolm küsimust:

- kas taandamismenetlust saab kasutada üksnes asja lahendama määratud kohtukoosseisu kohtunike suhtes või ka reservistide suhtes;
- kas reservistide võimalik osalemine tähendab erapooletuse ja sõltumatuse nõuete rikkumist;
- milline tähtsus on asjaolul, et praktika, mille kohaselt reservistide võisid aktiivselt aruteludel osaleda, ei olnud sätestatud seaduse tasandil.

Esimese küsimuse osas leidis taandamiskolleegium, et kaebaja taandamisavaldus ei olnud kohaldatav üksnes nende kolme kohtuniku suhtes, kes olid määratud tema kassatsioonkaebust läbi vaatama ja lahendama. See hõlmas kõiki kriminaalkolleegiumi kohtunikke, kes võisid teoreetiliselt osaleda aruteludel reservistidena, kuna sellist võimalikku osalemist käsitati asja „läbivaatamisena“ asjaomase seadusesätte tähenduses. Seega oli kaebaja selles küsimuses saavutanud soovitud tulemuse. Selle tulemusena muudeti protokoll, milles varem oli taandamismenetlus piiratud üksnes asja läbivaatama ja lahendama määratud kohtunikega, et kajastada õiguskaitsevahendi laienemist ka reservistidele.

Teise küsimuse puhul käsitles taandamiskolleegium võimaliku erapooletuse seisukohast kaebaja väidet, et reservistide osalemine aruteludel tähendaks põhjendamatut mõju kohtunikele, kes olid määratud tema kassatsioonkaebust läbi vaatama ja lahendama. Arvestades reservistide võimaliku panuse piiratud iseloomu, leidis taandamiskolleegium, et kaebaja kartus tema asja arutelul osalevate kohtunike erapooletuse suhtes ei olnud objektiivselt põhjendatud.

Kolmanda küsimuse osas leidis taandamiskolleegium, et reservistide süsteemi seadusest tuleneva õigusliku aluse puudumist ei saanud käsitada erapooletusele viitava asjaoluna. Kolleegium viitas muu hulgas sellele, et protokoll oli avaldatud ülemkohtu ametlikul veebilehel. Samuti oli seal avaldatud teave ülemkohtu iga koja koosseisu kohta, mis võimaldas menetlusosalistel kindlaks teha, millised kohtunikud võisid nende kassatsioonkaebuse arutelul reservistidena osaleda.

Enne oma järelduste tegemist täpsustas taandamiskolleegium, et reservistid ei vaadanud ega lahendanud kohtuasju kohtukoosseisu käsitlevate seadusesätete, eelkõige kohtukorralduse seaduse § 75 lõigete 2 ja 3 tähenduses. Kassatsioonkaebuste läbivaatamise ja lahendamise pädevus kuulus üksnes selleks määratud kohtunikele ning reservistide osalemine aruteludel seda asjaolu ei muutnud.

Taandamiskolleegium selgitas ka reservistide süsteemi eesmärgi – õiguse ühetaolise kohaldamise tagamine kojas – ning selle vormi ja piire, mis seisnesid üksnes õigusliku sisendi andmises õiguse ühetaolise kohaldamise huvides. Samuti selgitas kolleegium selle praktika institutsionaalset põhjendust – tagada ülemkohtu kohtupraktika järjepidevus –, viidates konventsiooni artikli 6 alusel tehtud EIK olulisemates lahendites sätestatud põhimõtetele.

Taandamiskolleegium vastas samuti kaebaja viidetele mitmele EIK lahenditele, millele ta oma taandamisavalduse toetuseks tugines.

Eeltoodu põhjal leidis EIK, et taandamiskolleegium oli kaebaja algatatud taandamismenetluses põhjalikult uurinud neid taandamisavalduse aspekte, mis kuulusid selle õiguskaitsevahendi kohaldamisalasse ning põhjendanud, miks ta ei nõustunud kaebaja väitega, et kogu kriminaalkolleegium ei olnud erapooletu.

Selles konkreetsetes osas – st niivõrd, kuivõrd kaebaja väitis, et reservistide süsteemi tõttu ei olnud ülemkohus (objektiivselt) erapooletu kohus – leidis EIK, et kaebaja oli kasutanud asjakohast õiguskaitsevahendit.

(2) Kaebaja artikli 6 alusel esitatud kaebuse muud aspektid

Mis puudutab kaebaja väidet, et tema kassatsioonkaebust läbi vaadanud kohtukoosseis ei olnud reservistide võimaliku osalemise tõttu ei sõltumatu ega „seaduse alusel moodustatud kohus“, leidis taandamiskolleegium, et need asjaolud ei saanud kriminaalmenetluse seadustiku artikli 512 alusel olla kohtuniku taandamise aluseks.

Samas käsitles taandamiskolleegium tegelikult ka kaebaja väidet, et reservistide võimalik osalemine tähendas, et tema kassatsioonkaebuse oleks lahendanud kohtukoosseis, mis ei vastanud ülemkohtu kohtukoosseisude moodustamist reguleerivatele seadusesätetele.

Kaebaja väide, et tema kassatsioonkaebust ei lahendanud sõltumatu ja „seaduse alusel moodustatud“ kohus, oli siiski laiem kui üksnes küsimus reservistide osalemise olemusest.

See hõlmas ka etteheidet, et reservistide süsteemil puudus nõutav õiguslik alus. Teisisõnu ei põhinenud süsteem seadusel, vaid protokollil, millel puudusid kaebaja hinnangul seadusele omased formaalsed ja sisulised tunnused. Kaebaja leidis muu hulgas, et protokoll oli pelgalt kirjeldav, mitte normatiivne ega nõuetekohaselt reguleeriv dokument.

Taandamiskolleegium leidis, et see osa kaebaja väitest ei kuulunud taandamismenetluse kohaldamisalasse.

Valitsus väitis, et kuna konventsioon on riigisisises õiguskorras vahetult kohaldatav, oli kaebajal olnud võimalik vaidlustada ülemkohtu väidetav vastuolu konventsiooni artikli 6 lõike 1 nõuetega selles menetluses, milles ülemkohus tema kriminaalasja viimase astmena lahendas.

Lisaks oli reservistide süsteemi põhjendus – nii teemat akadeemiliselt käsitletud kohtunike kui ka ülemkohtu enda hinnangul – tagada avalikkuse usaldus kohtusüsteemi vastu ja õigusriigi põhimõtte järgimine järjepidevate ja ettearvatavate kohtuotsuste kaudu. EIK on neid omadusi pidanud artikli 6 nõuetekohase rakendamise seisukohast oluliseks.

Samuti pidas EIK oluliseks, et ülemkohus oli taandamismenetluses käsitletud EIK asjakohast kohtupraktikat. See näitas, et ülemkohus oli valmis arvestama konventsioonist tulenevate põhimõtetega. Seetõttu oli EIK hinnangul oluline ülemkohtu märkus kaebajale, et küsimusi, mida taandamismenetluses lahendada ei saanud, võis ta tõstatada põhimenetluses ehk kassatsioonimenetluses.

Sellest lähtudes leidis EIK, et asjaomasel ajal oli vähemalt teoreetiliselt olemas õiguskaitsevahend, mille kaudu oleks saanud käsitleda neid kaebaja väiteid, mis taandamismenetluse raamesse ei kuulunud. Täpsemalt oleks need väited saanud esitada kassatsioonkaebuse põhjendustes.

Praktikas ei olnud aga pärast kaebaja kassatsioonkaebuse läbivaatamist keegi teine püüdnud reservistide süsteemi sellisel viisil vaidlustada, nagu ülemkohus oli soovitanud. Seetõttu puudus seni praktiline näide, mis oleks selgelt tõendanud selle õiguskaitsevahendi tõhusust ja tegelikku kättesaadavust.

Selle tulemusena ei olnud ülemkohtul kunagi olnud võimalust neid argumente, mille kaebaja hiljem EIK-le esitas, ise läbi vaadata ja hinnata. EIK leidis, et see ei olnud rahuldav olukord. Riigisisisel kohtul

peab olema esmane võimalus hinnata, kas riigisisene õigus ja praktika on kooskõlas konventsiooniga. See oli eriti oluline siin, kuna kaebus puudutas kõrgeima kohtu enda pikaajalist sisemist praktikat, mille eesmärk oli tagada õiguse ühetaoline kohaldamine.

EIK on varem rõhutanud kohtusüsteemi sõltumatuse ja erapooletuse tähtsust. Need omadused on olulised avalikkuse usalduse säilitamiseks kohtute vastu ning ilma nendeta ei saa nõuetekohaselt toimida subsidiaarsuse ja jagatud vastutuse põhimõtted.

Seetõttu oli seda olulisem anda ülemkohtule võimalus hinnata ja lahendada väide, et tema pikaajaline ja üldtuntud töökorraldus võib olla vastuolus konventsiooni artikli 6 lõikes 1 sätestatud nõuetega.

EIK omistas erilist tähtsust taandamiskolleegiumi juhisele, et reservistide süsteemi kooskõla konventsiooniga tuleks vaidlustada põhimenetluses ehk kassatsioonimenetluses.

EIK märkis samuti, et 2023. aasta jaanuaris oli ülemkohus teinud otsuse, mis oli tehtud pärast käesoleva kaebuse esitamist ning mida valitsus tõi näitena selle kohta, et ülemkohus oli valmis hindama omaenda praktika kooskõla rahvusvahelistest inimõiguste lepingutest tulenevate nõuetega juhul, kui selline küsimus talle esitati.

Kõiki neid asjaolusid arvestades jõudis EIK järeldusele, et kaebajal oli praktikas olemas õiguskaitsevahend, mida ta oleks saanud kasutada.

(3) Järeldus siseriiklike õiguskaitsevahendite ammendamata jätmise kohta

Eeltoodust lähtudes jõudis EIK järeldusele, et nende kaebuse aspektide osas, mida ei saanud taandamismenetluses lahendada – nimelt väite osas, et kassatsioonimenetlus toimus kohtus, mis ei olnud sõltumatu ega „seaduse alusel moodustatud“ –, oli valitsuse vastuväide põhjendatud.

Seetõttu tuli valitsuse vastuväide rahuldada.

Järeldus: tunnistada kaebus vastuvõetamatuks, kuna siseriiklikud õiguskaitsevahendid olid ammendamata.

Artikli 35 lõike 3 punkt a

Kaebaja kaebus, mida taandamismenetluses läbi vaadati, seisnes selles, et ülemkohtu kohtukoosseis, kes tema kassatsioonkaebuse lahendas ja seega lõplikult otsustas tema vastu esitatud kriminaalsüüdistuste üle, ei olnud erapooletu kohus.

EIK rõhutas, et kaebajal oli võimalik see väide esitada taandamismenetluse kaudu, mille tulemusel tegi taandamiskolleegium pärast asja hoolikat ja põhjalikku uurimist põhjendatud otsuse.

Eelkõige leidis taandamiskolleegium, et kaebaja ei tuginenud oma taandamisavalduses ühelegi konkreetsele faktile või asjaolule, mis oleks viidanud sellele, et mõni kohtunik oleks tema suhtes erapoolik. Selle asemel väitis ta, et reservistide süsteemiga kaasnes süsteemne erapooletuse puudumine, mis oli tema hinnangul sellele süsteemile olemuslikult omane.

Taandamiskolleegium leidis samuti, et reservistide panus kohtunike aruteludel oli piiratud õiguse ühetaolise tõlgendamise ja kohaldamise tagamisega ning see ei viidanud ühegi kohtukoosseisu liikme ega reservisti erapoolikusele. Seetõttu leidis taandamiskolleegium, et kaebaja kartus selles osas ei olnud objektiivselt põhjendatud.

Eelkõige eristas taandamiskolleegium reservistide mõju olukorrast kohtuasjas [Agrokompleks vs. Ukraina](#), kus kohtu president oli sekkunud menetlusse ühe menetluspoole kasuks.

Arvestades reservistide süsteemi eesmärki ning taandamiskolleegiumi esitatud põhjendusi, nõustus EIK taandamiskolleegiumi järelausega, et kaebaja kartust, nagu ei oleks tema asja lahendanud kohus erapooletu, ei saanud pidada objektiivselt põhjendatuks.

Järeldus: kaebus tunnistada vastuvõetamatuks, kuna see on ilmselgelt põhjendamatu.

[Lahend](#) (inglise keeles)

[Kokkuvõte](#) (inglise keeles)